

İsmail
Hakkî Bursevî
esmaü'l-Hüsna
Şerhî

Tuhfe-i Recebiyye

Çeviri: Cemal Aydın

Tasavvuf
Klasikleri

ESMAÜ'L-HÜSNA ŞERHİ (TUHFE-İ RECEBİYYE)

İsmail Hakkı Burjevî

SUFİ KİTAP | 86
tasavvuf klasikleri | 01

editör HÜSNİYE GÜLSEV KOÇ
HANDE YILDIRIM ÖNSÖZ

kapak tasarımı RAVZA KIZILTUĞ

1. baskı *ilahi isimler* Adıyla

2. baskı Haziran 2014

3. baskı Ocak 2020, İstanbul

isbn ISBN 978-605-5215-68-2
9 786055 215682

SUFİ KİTAP sufi.com.tr
Cağaloğlu Alemdar Mahallesi, sufi@sufi.com.tr
Alayköşkü Caddesi, No: 5   sufikitap
Fatih / İstanbul Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Telefon: (0212) 511 24 24 Sertifika No: 45587

BASKI VE CİLT Sistem Matbaacılık
Yılanlı Ayazma Sok. No:8
Davutpaşa-Topkapı / İstanbul
Telefon: (0212) 482 11 01
Matbaa Sertifika No: 16086

YAYIN HAKLARI
© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak
Timaş Yayın Grubu bünyesinde faaliyet
gösteren Sufi Kitap'a aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak
gösterilerek alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

7	ÖNSÖZ
11	Giriş
19	Tuhfe-i Recebiyye
29	el-Hayy
87	el- Alîm
137	el-Mürîd
157	el-Kâdir
171	el-Evvel ve'l-Âhir
191	ez-Zâhir ve'l-Bâtın
219	er-Rahmân ve'r-Rahîm
243	el-Müdebbir ve'l-Mufassıl
255	Kavramlar Sözlüğü
285	Kaynakça

Giriş

Sufîlere Göre Allah'ın İsimleri

Sufîler ilahî isimleri âlemin var oluşunun sebebi olarak görürler. Varlıkların vücudunun zuhûra gelişi isimlerle olmaktadır. Âlemdeki bütün varlıklar Allah'ın isimlerinin mazharıdır. Her birinde Allah'ın bir ya da birkaç isminin tecellîsi vardır. İsmi menşei sıfat ve sıfatın menşei ise zâttır. Bu isimler bir yönüyle müsemmaya (isimlenene), diğer bir yönüyle de “hakikat”e delalet ederler. Dolayısıyla isimler, aslına bakılacak olursa birer nispet ve izafetten ibarettirler ve bir asla rücû ederler. Mümkün varlıkların asıllarını meydana getiren de bu nispetlerdir. Yani, mümkün varlıkların asılları bir veya birçok ilahî ismin tasarrufu altında olarak onlarla sıfatlanmışlardır.

Sufîler, Allah'ın isim ve sıfatlarını “celâl” ve “cemâl” şeklinde iki gruba ayırmaktadırlar. Cenâb-ı Hakk'ın kahır ve gazabına delalet eden esma ve sıfatı için “celâl”; O'nun lütuf ve rızasına delalet eden isim ve sıfatlarıyla mutlak güzelliğini ifade etmek için de “cemâl” terimini kullanırlar.¹ Yani Allah'ın esması, cemâl ve celâl şeklinde tecellî etmektedir.

1 Süleyman Uludağ, “Celâl”, *DİA*, VII, 240.

Celâl, Hakk'ın mahiyetinin bilinemeyecek bir şekilde izzet perdesiyle gizli kalması, zâtını kendinden başkasının bilmesidir. Cemâl ise Hakk'ın zâtı ile zâtına tecellî etmesidir.² Celâl, Allah'ın en yüksek seviyede ululuğunu ifade eder. Bu anlamdaki celâlin Allah'tan başka hiçbir kimse tarafından bilinmesi mümkün olmadığından celâl ile ilgili açıklamalardan sadece cemâl (ilahi güzellik) ve bu cemâlin celâli (celâlü'l-cemâl) yani güzelliğin aşkınlığı anlaşılmalıdır.³ İbn Arabî'ye göre celâli müşahade Hakk'a özgüdür. Çünkü celâl, Hakk'ın kendisini bulunduğu halde gördüğü mertebedir. Cemâl ise Hakk'tan bize dönen bir şeydir; Hakk'ın bize kendisini açmasıdır; celâl ise bizden münezze kılmasıdır.⁴

Cemâli, manevî ve sûrî olmak üzere iki şekilde ele alan mutasavvıflara göre Allah'ın esma-i hüsnâ ve sıfatlarının anlamları, manevî cemâli meydana getirir ve bunu sadece Hakk temaşa eder. Sûrî cemâl, bu âlemdeki güzelliştir. Âlemdeki güzellik ilahî güzelliğin yansımasından ibarettir.⁵

İlahî isimlerin âlemde bulunuşları, zâtları itibariyle değil eser ve hükümleriyle; hakikatleriyle değil misilleriyledir. Binaenaleyh bizim bildiğimiz esma-i ilahiyye de aslında isimlerin isimleri olmaktadır (esma-i hüsnâ). Vahiy yoluyla gelen Kitap'ta bildirilen esma-i hüsnâ da işte bu isimlerin isimleridir. Allah Teâlâ, "İster 'Allah' diye çağırın, ister 'Rahmân' diye çağırın; O'nu çağıracağın bütün güzel isimler O'nundur." (İsrâ, 17/110) ayetinde bu noktayı ifadelendirmektedir. Yalnız burada ince bir nokta vardır: Her ismin bir manası bir de sûreti vardır. "Allah" denildiği zaman bu ismin manası, "Rahmân" denildiği zaman ise o ismin sureti söylenmiş

2 Kaşanî, *İstılahatu's-Sufiyye*, İntişaratu Bîdâr, Kum 1370/1950, 40.

3 Uludağ, a.g.m., *DîA*, VII, 240.

4 İbn Arabî'den naklen Abdürrezzak Kaşanî, *Letaifu'l-a'lam* (Tasavvuf Sözlüğü), çev. Ekrem Demirli, İz Yay., İstanbul, 2004, 186.

5 Süleyman Uludağ, "Cemâl", *DîA*, VII, 296.

olur. Çünkü “Rahmân” nefes ile muttasıftır. Nefes ile ilahî kelimeler, âlemin zuhûr ettiği halâ’ mertebelerinde zuhûra gelir. Demek ki biz ancak ismin suretiyle O’nu çağırabiliriz.⁶

İbn Arabî’ye göre isimlerinin çokluğu, zâtın bir olmasının yanında kesretin de oluşum sebebidir. Bunun nedeni, onların manalarının çok olmasındandır. Eğer isimler böylece birbirlerinden tefrik olmasalardı biz onları ayırt edemezdik. Allah indinde onların hepsi birdir, çoklukları sadece bizim gözümüzdedir. İşte bu isimlerin kesreti içerisinde bazıları vardır ki hepsine öncülük ederler. Bunlar imam isimlerdir ve diğerleri üzerinde kuvvetleri ve sultaları vardır. Zira sair esmaların adetleri onlardadır ve onlar bu isimlerin hakikatlerini kapsarlar. Hakk’ın ismini câmi’ olan ilk imam isim Allah’tır. Allah, bütün ilahî isimlerin manalarını kapsayıcıdır. Zâta delildir ve biz zâtı tenzih ettiğimiz gibi delili de tenzih ettik. Bütün isimlerin imamı yedidir. Diğer esmalar bunlara tâbidirler. Bu imam isimler: “Hayy”, “Alîm”, “Mürîd”, “Kâil”, “Cevâd”, “Muksit”tir. Bunlar içerisinde “Hayy”, bu imamların mukaddemi ve “Muksit” ise ahiridir. Âlemde bu imamlardan başkası yoktur.⁷

Sonsuz olan Hakk’ın mutlak vücudunun mertebeleri vardır. O’nun taayyünsüzlük mertebesi olan ehadiyyet mertebesi hiçbir sıfat ile muttasıf ve hiçbir isim ile isimlenmiş değildir. Bu mertebeye akıl, zeka ve idrak erişemez. Burada bütün sıfat ve nispetler kuvve halinde Zât’ta mündemiç olup O’nun lazımıdır, asla O’ndan ayrılmaz. Mutlak vücut, sıfat ve isimler mertebesine tenezzül edince ilim, semi, basar ve kudret gibi nispetler ve izafetlerle muttasıf olur. Bu sıfat ile sıfatlanmasından itibarî taaddüt meydana gelir. İsimler son-

6 İbnu’l-Arabî, *el-Fütuhât*, Beyrut ts., II/396-397; M. Erol Kılıç, “*Muhyiddin İbnü’l-Arabî’de Varlık ve Mertebeleri*”, MÜSBE (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1995, 238.

7 M. Erol Kılıç, a.g.t., 239.

suz olmakla beraber hepsinin delalet olunanı tek bir Zât'tan ibaret bulunduğundan bu çokluk tek bir ayn, tek bir hakikattir. Âlemin zâtı, Kâdir isminin zâtından temeyyüz etmiştir ki bu da isimdir. Esmâ ise zâtın gayrı değildir. Bütün ilahî isimler her ne kadar ehadiyyet mertebesinde birleşmiş iseler de sıfat mertebesinde her birinin itibarı başka olduğundan yekdiğerinden ayrılır. Dolayısıyla "Alîm" malumun, "Kâdir" takdir edilenin, "Hâdî "mühtedinin vb. ilahî isimlerin hâricî vücutta zâhir olmasını isterler.⁸

Bursevî de ilahî isimleri celâli ve cemâli olmak üzere iki kısma ayırır. Ona göre, insan bu âleme gelirken cemâlden celâle gelmiştir. Bundan dolayı celâlden cemâle dönmek için celâl yoluna sülûka muhtaçtır. Onun ahkam ve menzilleri tamamlandıktan sonra cemâl yoluna ve ondan kemâl hazretine girmesi ve ulaşması söz konusu olur. Kemâlden murat, cemâl ve celâlin cemiyetidir. Cemâl ve celâli kendi nefsinde bulamayan kimse başkalarına mürşit olamaz. Çünkü her ismin hususi bir menzili vardır. Sâlik o menzile dek ulaştırır ve sâlik bunun ötesine geçemez. Bu bakımdan bütün basamakları geçmek ve menzillerin menziline ulaşmak için celâlî ve cemâlî isimlerin hepsine hizmet lazımdır. Esmâ ile meşgul olmanın manası budur. Küllî isimlerle küllî menziller hâsıl olunca cüziyyata hacet kalmaz.⁹

İlahî zâtın ehadiyyetle başlayan kendini açma, belirleme ve sınırlama anlamındaki tecellî süreci, diğer bir deyişle kendinde bulunan isim ve sıfatların ortaya çıkış serüveni, insanla son bulur. Çünkü insan, ilahî isim ve sıfatların tamamının en mükemmel şekilde zuhûr ettiği tek varlık alanıdır. Taayyün ve tecellînin amacı olan isim ve sıfatların zuhûr etmesi

8 A. Avni Konuk, *Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi*, İfav Yay., İstanbul 1997, c. II, 346.

9 Bursevî, *Kitabü'n-Netice*, haz. Ali Namlı-İmdat Yavaş, İstanbul, İnsan Yay.1997, I, 110-111

onda gerçekleştiği için insan, Hakk'ın kemâlâtını yansıtan en mükemmel aynadır.¹⁰

Bursevî ve *Tuhfe-i Recebiyye* Adlı Eseri

Tuhfe-i Recebiyye, İsmail Hakkı Bursevî'nin 1717 yılında gittiği ve üç yıl kaldığı Şam'da, ikameti sırasında yazdığı eserlerinden biridir. Burada bulunduğu sürede Bursevî'ye yakın ilgi gösteren Şam valisi Recep Paşa'nın, onun ilminden istifade etmeye ve bazı eserlerini mütaalaya rağbet göstermesi üzerine, eserine *Tuhfe-i Recebiyye* adını vererek ona nispet etmiş ve de kendisine hediye etmiştir.

1131 (m. 24.11.1718) yılının Rebiülevvel ayı başlarında tamamlanan eserin (vr. 98b) müellif hattıyla yazılı olan nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi bölümü 1374 numarada kayıtlıdır. Eser 99 varak 19 satırdan ibaret olup talik hattıyla yazılmıştır. Kütüphane kataloglarında yaptığımız araştırmada eserin başka bir nüshasına rastlanamamıştır.

Bursevî, eserinde esma-i hüsnadan on iki ismi şerh etmektedir. Bunlar: Hayy, Alîm, Mürîd, Kâdir, Evvel ve Âhir, Zâhir ve Bâtın, Rahmân ve Rahîm, Müdebbir ve Mufassıl isimleridir. Bu isimlerden Mürîd, Müdebbir ve Mufassıl isimleri esma-i hüсна hadisinde yer almamaktadır.

Her bir ismi müstakil bir şekilde ele alan Bursevî, Evvel ismi ile Âhir ismini, Zâhir ismi ile Bâtın ismini, Müdebbîr ismi ile de Mufassıl ismini birlikte değerlendirmiştir. Konu ile ilgili ayet ve hadisleri de zikreden Bursevî, zaman zaman büyük velilerin söz ve menkıbelerine de yer vermiştir. Bursevî, sık sık "Hatmü'l-Evliya" diye isimlendirdiği Muhyiddin İbnü'l-Arabî'ye de atıflar yapmaktadır.

10 Abdullah Kartal, *Abdülkerim Cîlî, Hayatı, Eserleri, Tasavvuf Felsefesi*, İnsan Yay., İstanbul 2003, 76.

Eserin giriş kısmında, Bursevî'nin önceden böyle bir metin kaleme almayı tasarladığını düşündüren ifadeler yer almaktadır. Burada, daha önceden esma ile ilgili yeni bir tarzda ve üslupta bir eser planladığını, ancak gaybî bir vâridle mezkûr esmayı şerh ettiğini ifade ederek, eserin esasının hakikî ilimler ve zevkî melekeler olduğunu söylemektedir. Eserden istifadenin umumî olması için sade bir Türkçe kullandığını da belirtmektedir. Eserin dili Türkçe olmakla birlikte zaman zaman Arapça ve Farsça ibarelere de rastlanmaktadır ve bu ibarelerin Türkçe anlamları da verilmiştir. Mensur olan eserde, yer yer manzumeler de görülür.

Bursevî isimleri şerh etmeye başlarken onların kelime manaları üzerinde durmadan, ifade ettikleri işarî manalara yönelmektedir. Zâhiri manalara işaret etmekle birlikte daha çok isimlerin bâtinî yönü üzerinde durmakta ve isimleri zâhir-bâtın ilişkisi bakımından değerlendirmektedir. Hakk'ın sahip olduğu isimler ile mahlukatın sahip olduğu isimler arasında karşılaştırmalar yaparak hakikî manalarını zikretmektedir. Onun, Hayy, Alîm, Mürîd ve Kâdir esmasının evtâd-ı erbayı meydana getirdiğini belirtmesi, isimleri belirli bir sıra dahilinde şerh ettiğini ve birbirleriyle olan alakalarını göz önünde bulundurduğunu göstermektedir.

Bursevî, ayrıca her bir ismin kendine has olan manasını vurgulamaktadır. Hayy esmasının âlem ile olan irtibatına değinirken onun canlı cansız bütün varlıklarda geçerli olduğuna işaret etmekte, Allah'ın Hayy isminin varlıklardaki tecellîsinin hakikatini ancak tam bir keşfe sahip olanların idrak edeceğini belirtmektedir. Bu bize, Bursevî'nin isimlerin hakikatine ancak sufîlerin varabileceği düşüncesinde olduğunu göstermektedir. Ayrıca Bursevî, Cenâb-ı Hakk'ın Hayy ismiyle hayat buldukları için mevcudatta ölümün olmadığını söylemekte, dünyadaki ölümün ise mutlak değil mecazî olduğunu ifade etmektedir.

Bursevî, hemen hemen açıkladığı her isimde, diğer esma şerhlerinden farklı olarak, bu isimlerin şehirlerle ve mekânlarla olan irtibatına değinmiş, ilahî isimlerin mekânlardaki tezahürlerinde ifadesini bulan anlamlarına işaret etmiştir. İsimlerin varlıklardaki tecellîlerini ve açılımlarını yine onlara has zuhûr edişlerini de belirtmiştir. İnsan, eşya ve kainattaki varlık silsileleri içerisinde kazandığı anlamları, insanların sahip olduğu payelerin isimlerle ve birbiriyle olan ilişkisi bakımından da ele almuş, varlıklardaki yansımalarına temas etmiştir.

Müellifin, taşıdıkları manalar gereği kelami açıdan değerlendirdiği isimler de vardır. Örneğin Mürîd ismini açıklarken, kulların iradesiyle Allah'ın dilemesinin hangi manalara geldiğini yine tasavvufî bir bakış açısıyla vermekte, bu noktada müridin iradesinin ne anlama geldiğini de beyan etmektedir. Bu bağlamda öne çıkan bir diğer isim de Kâdir'dir.

Eserde karşımıza çıkan bir başka husus, kulun bu isimlerden istifade edebilmesi için yapması gerekenlerin belirtilmesidir. İsimlerin seyr ü sülûkta, sâlikin sahip olduğu makamlarda neye tekabül ettiğini, sâlikin ulaştığı menzillerde hangi isimlerin hakikatine vasıl olduğunu beyan etmesi, isimlerin amelî noktadaki karşılığını göstermesi bakımından kayda değerdir. Ona göre, seyr ü sülûkunu tamamlamış olan sâlik, bir daha eski sıfatına dönmez. Arif-i billah olan bir daha cahil olmaz.

Bursevî, sıfat ve esmayı küllîyat itibariyle saymanın mümkün olmadığını ifade etmektedir. Zât'ta ve sıfatta olan tecellîlerin birbirinden farklı olduğunu, Zât'taki tecellîyi idrakin mümkün olmadığını belirtmekte, "Zaten biz de Hakk'ın varlığı ve mesela Hayy olduğuna, O'nun kesif mertebesine ve zâhirliğine, dolayısıyla varlığının alameti olan âleme bakarak hükmederiz." demektedir.

Bursevî'ye göre, esma ve sıfatın Hakk'ın üzerine tahakkümü yoktur. Cenâb-ı Hakk âlemi yaratmayı murat etmiş, isim ve sıfatların varlık kokusuyla faydalanmalarını dilemiş ve

onları yokluktan varlık âlemine getirmiştir. Ona göre mutlak yokluk diye bir şey yoktur. Bütün varlıklar mutlak Hayy olan Cenâb-ı Hakk'ın bu isminin gereği vardır. O'nun yoktan var etmesi, varlıkların âyân-ı sâbitelerini zuhûra getirmesidir. Hayat ve uluhiyet hüviyyete ait sıfatlardır. Zâtî hüviyyetin ve ilahî taayyünün evvel ve ahiri kelimedir. Kevni taayyünün evveli Hz. Muhammed, ahiri ise insandır.

Allah, Rahmân, Rab, Hayy ve Kayyûm isimlerinin esma-i camia olduklarını söyleyen Bursevî, ilahî mertebeleri ise üç kısma ayırmaktadır: Mertebe-i ehadiyet, mertebe-i vahidiyyet ve mertebe-i cem. Mertebe-i ehadiyyet, ilahî emirlerin vürûdu mertebesidir. Mertebe-i vahidiyyet, emirlerin taksim olduğu mertebedir. Mertebe-i cem ise tedbir mertebesidir. Ehadiyyet ve vahidiyyet mertebelerinde esma ve sıfat birdir, aralarında gayriyet yoktur diyen Bursevî'nin burada isimleri vücut mertebelerine göre değerlendirdiğini görmekteyiz.

Bursevî, Alîm ismini şerh ederken, onun ehadiyyet-i zâtî ve ehadiyyet-i sıfatîyi kuşattığını belirtmekte, bütün mevcudatın Hakk'ın ilminde bir âyân-ı sâbitesinin olduğunu söylemektedir. İnsanın sahip olduğu ilmi, kesbî ve keşfî olarak ikiye ayırdıktan sonra, keşfî ilmin de zâtın nurunun zuhûruna göre olduğunu ifade etmektedir.

Ayrıca, ism-i azam konusuna da değinen Bursevî, her ne kadar Hayy ve Kayyum isimlerinin ism-i azam olduklarını ifade etse de burada farklı bir açılım sağlayarak ism-i azamın sâlikin makamına göre değiştiğini, seyr ü sülûkunu tamamlamış bir mürit için bütün isimlerin ism-i azam olduğunu söylemektedir.

Netice olarak Bursevî, vahdet-i vücûd geleneğine sıkı sıkıya bağlılığını göstererek, *Tuhfe-i Recebiyye*'de bu anlayışı özlü bir şekilde ele almış ve on iki esmayı da bu düşünce çerçevesinde şerh etmiştir.

Tuhfe-i Recebiyye

Bismillahirrahmânirrahîm

Hakk'ın pak zâtının tevhid ve takdis bahçesi, O'nu her türlü kusurlardan tenzih edenlerin nefeslerinin esintisiyle daima meyvelerle dolup taşsın. Hakk'a hamd ve O'nun asaletini zikretmenin gülşeni, O'na hamd edenlerin dudak kıpırtılarıyla daima taze ve genç kalsın. Salavatın yüce endamlı Tuba ağacı, hayatın ruhu, manevî meziyetlerin bahçesi, yüceler yücesine ismi yazılmış ve mertebesi sidretü'l-müntehâya varmış olan Efendimiz Hz. Muhammed'e^(sav), onun pak nesline ve ashabına ulaşsın. Bu temenni cennetin en üst mertebesine varsın; âlemde hayat sürenlerin dil ve dudakları hep Hakk'ın zikri ve virdiyle kalsın; böyle bir ebediyet sebebinden ve hayat vesilesinden hiçbir mahrum olmasın.

Şiir:

*Zâhir ve bâtınımız ey Bârî
Neşve-yâb-ı rahîk-ı feyzin kıl
Didemiz aydın ola eyle nazar
Koma, başkasına bakmaktan berî kıl*

İmdi, bu Fakir, Şeyh İsmail Hakkı -manevî mertebelerde yükseltmek suretiyle Allah onun şerefini artırsın- bu vech ile söz saçıcı inci kıymetindeki manaları ve gönle hoşluk

veren güzel sözlerin nazmını, zamanın kabiliyet sahiplerinin boyunlarına bir zinet olarak arz eder. Otuz beş seneden beri ikamet ettiğim yer olan Bursa'dan mukaddes topraklara hicret ve Şam bölgesinin Dimeşk tarafına yola çıkmaya ilahî hitap ile memur ve gaybî bir vârid ile mecbur olup, bin yüz yirmi dokuz (1129/1717) tarihinde Allah Teâlâ'nın emrine uyarak yola revân oldum. Şam tarafına gidenlere katılıp Dimeşk'te bir başıma kaldım ve bir yetim gibi vakit geçirdim. Ezelî feyzin arka arkaya ve küllî-cüz'î lütufların peş peşe gelmesiyle, hikmet ve marifetlerden nice risaleleri telif ve tafsil ettim, ilahî ilimlere dair nice kitaplar tam bir şekle büründüler. Bu esnada Şam'ın emiri, vezirlerin veziri, ihtişam sahibi, sabah-akşam ayın ve güneşin kendi üzerinde döndüğü, daima feyiz ve fazilet dolu kadehi ile Recep Paşa Hazretleri -dilediği ve arzu ettiği şeyi Allah ona ihsan buyursun- Rum tarafından gelip yüce bir mevkide bir müddet ikamet etti. Recep Paşa'nın teşrif tarihi, işte bu şiirden elde edilen ve bu inci gibi lafızlardan murat olunan manadır.

Tarih:

*Sütûde-zât ü sıfât hazret-i Receb Pâşâ
Ki merdümân-i cihân içre nîk-nâm oldu*

*Şühûr içinde Receb ferd ü bu ferîd-i zamân
Mehâsini çü meh-i çârdeh tamâm oldu*

*Simât-ı ni'metine kûh-i kâf çün halka
Hemân mûremi sîmurga lutf-i âm oldu*

*Hirednüüh çarh gider hemçü bâd-ı âteş-'inân
Ki zîr-i rânına zîrâ o tünd-râm oldu*

Açıldı çehre-i dilden sehâb-ı gussa vü gam

Zamân-ı devletinin halkı şâd-kâm oldu

*Sitâre revzenesinden mülk-i nezzâre eder
Ki çeşm-i rûşen-i âdem çü ayn-ı câm oldu*

*Emîr-i hacc u vezîr-i kebîr-i âlîşân
Çekip kavâfil-i Şâmiyyeyi imâm oldu*

*Ne Şâm belki fîrûğ-i ruh-i cihân-tâbı
Ziyâ vü nûrda her sabâh u şâm oldu*

*Nigâhı râh-nümâ-yı metâf-ı beyt-i harâm
Hırâmı dest-dihi ehl-i istilâm oldu*

*Çü bâb-ı Hakk'da vukûfu olur kemâline dâl
Hüdâdan ona mükâfât çok selâm oldu*

*Duâsı vakf-ı dehân-ı havâsdır onun
Senâsı rehn-i zebân-ı heme enâm oldu*

*Dedim hurûf-ı mücevherle Hakkıyâ târîh
O şeh vekârla kürsînişîn-i Şâm oldu*

*Diğer vâlî-i Şâm olıcak necmi Receb Pâşâ'nın
Subha döndürür ruh-ı tîre-i nihâd-şâmı¹¹*

*Çıkıp abdâl-ı Dimeşk içre yediler dediler
Refeallâhu bihi kadre livâi'ş-Şâmi*

11 Mim-ı işba'la telaffuz olunur, tâ ki ya-i batnî zuhûr edip vezni dört ola ve bu iki tarih bin yüz otuza (1130) mahsuptur.

Bu meyanda himmeti almaya hazır olup “Rabbim! İlmimi artır; de.” (Tâhâ, 20/114) ayetine münasip olarak tahsilini artırmaya talip ve bazı eserlerimizi mütalaa etmeye istekli olması sebebiyle bu risalede bazı eserleri ve sırları toplamaya ve kıymetli ömür sermayesinin sayılı günleri, bu eserin yazılmasına sarf olundu. Şöhretli ve seçkin isimlerine nispet ile bu esere *Tuhfe-i Recebiyye* denildi. Ve hediye edilmek suretiyle zât-ı şahanelerine takdim edildi.

Şiir:

*Nakş-ı dilkeştir hatt u levh-i meânîdir kitâb
Herkes açılmaz esrâr-ı nihânîdir kitâb*

*Sîne-bend-i sîm ü yâ zerrîn-i heykeldir kuvâ
Hıfz-ı erbâb-ı dile hırz-ı yemânîdir kitâb*

*Ânı sünbül-zâr-ı hikmetten götürdü ehl-i ilm
Turfe âhû-yı dil için armağanıdır kitâb*

*Andelîb-i dil niçin eğlenmeye bu bağda
Bû-yı ma'nâ almağa hoş gülîstândır kitâb*

*Hakkıyâ monlâ-yı asrı tıfl-ı ebced-hân eder
Mekteb-i irfâna bâb-ı imtihânîdir kitâb*

Bu kitap, şüphesiz gaybî hitabın bir çiçek bahçesidir. Renklerinin marifeti gönül penceresinden seyredebilene bir hayal âlemdir. Tasavvurun ve en küçük şeydeki hikmeti bilenlerin hayretini arttıran bir eserdir. Dimağları, gaybın inceliklerinden kokular alan coşkun âşıklara anber ve misk gibi türlü kokular takdim eder. Her satırının başında bir hakikat gelinciği açmıştır ki kalpteki süveyda noktasına ve insanın

bâtınına bir alamet ve yeni biten gül goncasının yaprağının yıldız çehreli güzelliğini ortaya çıkarmaya da bir mihenktir. Bu eserin mütalaasına imkân bulan bülbül, seher vaktinde hoş nağmelerle terennüm eden gönül kuşuyla hemhal olmaktan ar eder. Ve daima terennüm edip can u dilden şöyle söyler:

Şiir:

*Ey bu gülşende gül-i sîrâb-ı sûret âşıkı
Âşık-ı sûret olan almaz bu ma'nâ lâyıkı
Berg-i gülde fi'l-hakîka vardır bû-yı mecâz
Hiç dürrûğ eyler mi pejmürde derûn-ı sâdıkı*

Bu cümleden olarak, bu kitabın bir hayır dua vesilesi, Cenâb-ı Kibriyâ'nın mağfiretine bir vasıta ve Hazreti Mustafa'nın (sallallahu aleyhi ve sellem) şefaatine bir sebep olması umulur.

Şiir:

*Ey gönül bostân-ı âlemde gam yeme çok fidanlar diktin
Bir gün elbet verir ola mahsul şol tohumlar ki âleme ektin*

Kelamı telifte ve meramı ifadede faydası umumî olsun, herkesi kapsasın ve tam olsun diye Türkçe lisanı ve aynı cinsten olanların lügatı tercih edildi. Özellikle her kavmin lügati kendilerine leziz ve itibarlarında azizdir. Bu sebeptendir ki bazı Acem filozofları şöyle demişlerdir: "Arapça daha hoş olsa da Farsça söyle." Yani Farsçada zâtî bir güzellik ve hususi bir tatlılık vardır ki baştan başa saf hale getirilmiş şeker ve helva gibidir. Bu manadan dolayı Arap lisanı gibi çok gayrete ve kendine has bir ahenge muhtaç değildir. Gerçi Arap dili, Yüce Kur'an'ın dili olması sebebiyle daha güzeldir. Bundan dolayı cennettekiler onunla konuşurlar. İnci gibi parlayan Farsçanın

da ona ilhak olunduğu bazı sahih hadislerde vârid olmuştur. Çünkü bazı Arap kabileleri dört harfi telaffuz etmişlerdir: Bunlar Acem harflerinden olan (p), (ç), (j) ve (g)'dir. Bu makamda pek çok tetkik vardır ki bazı eserlerimizde yazılmıştır.

Şiir:

*Gerçi Türki-hânem efvâh-ı cihânda Hakkıyâ
Üçyüz altmış dil bilir her dilde bin dil bu dilim
Guyiyâ oldu lûgat-ı nâs bir nân-ı semâd
Fârisî vü gayriden her biri oldu bir dilim*

Yazma esnasında, çok külfetli olmasına rağmen doğru yoldan sapma tarzının alınmamasının sırrı açık ve sebebi bellidir. Çünkü külfet ile olan kelimeler tatsız ve hatta sahibi günahkâr olur. Şu sebepten ki avurt çatlatarak konuşmaktadır. Nitekim hadiste gelir: “Ben ve ümmetimin takva sahipleri külfetten uzaktır.”¹² Sözü uzatmak ve aşırı derecede süslemek zihni perişan eder ve anlamayı güçleştirir. Gerçi nihayetinde sözün kullanılışı bakımından sihir helal kabul edilir. Nitekim hadiste gelir: “Muhakkak ki anlatımın bir kısmında sihir vardır.”¹³

Şiir:

*Fi'l-mesel söz dürr-i yektâ olsa
Çün ki mensûr ola nizâmı nedir
Dağıtır akl u fikrin insanın
Nazar-ı pâkda ne mihre ne dürr*

İmdi, yüzyılların geçmesiyle eskimeyecek olan bu kitapta, kabiliyet sahibi insanların bulunduğu memleketler için defnedilmiş bir mecmua vardır. Esası, hakikî ilimler ve zevkî

¹² Aclunî, *Keşfu'l-hafa*, I, 237 (621), 232 (610).

¹³ Buhârî, *Kitabu't-Tıbb*, 5.

melekelerdir. Başlangıçta, tasavvur seviyesinde eserin düzenlenişinde pek rastlanmadık bir şekil tercih edilmiş, tasvirinde güzel bir tarz benzersiz bir şekilde ortaya konulmuş idi. Sonra gaybdan bir vârid gönül misafirhanesinde misafir ve mukîm olup; on iki adet küllî ilahî isimler üzerine kalam edip; aceleyle bineğine binen bir kimse gibi bu eser makamına gider oldu. Ve bu sebepten ötürü ilahî isimler üzerine vaz' olundu. Beşere ait bir tasavvur eseri gönül levhasından silindi. Allah her şeyi bilen ve hikmet üzere hükmedendir.

Şiir:

*Her ne emr eyler ise bâr-i Hudâ
Bendeye lâzım olan tutmaktır
Her tasavvur ki gelir kâm-ı dile
Onu helvâ ise de yutmaktır*